

הג הסוכות

ה' תשע"א

כתובת:

Haim9910@neto.net.il

אורחיהם

כוונות הנענועים

בנענועים שבהלל, צ"ב כמה ענינים: א] מדוע מנענעים, ב] מדוע מנענעים בגי' מקומות שבהלל, ג] מהם כוונות הנענועים, ד] מדוע דייקא בפרק זה מנענעים, ה] מה פירוש המזמור, ו] מה שייכות המזמור לחג הסוכות או לנענועי הלולב.

חלק א'

א. ידועים דברי המאירי (סוכה לז'): "שקבלה היתה בידם שאף בתוך ההלל היו מנענעים להתעוררות שמחה", והיינו הרחבת הקרא (ויקרא כג, מ) 'וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וְעֵנָף עֵץ עֵבֶת וְעֵרְבֵי נָחַל וְשִׂמְחַתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים', שעיקר מהותם של נטילת ד' המינים הם משום שמחה, ובעת אמירת ההלל ישנה התעוררות שמחה ולכן מנענעים עוד. להלן יובאו גם דברי חז"ל שהנענועים רמוזים בפסוק אז ירננו עצי היער, היינו שעל ידי עצי היער מרננים, או שבעת שמרננים מנענעים בעצי היער.

אלא שעדיין צריך לברר, א] על מה ולמה היא השמחה, ובמה ואיך צריך לשמוח בשעת הנענועים. ב] הנענועים בעת אמירת הושענא משמעותם תחינה ובקשה ולא רינון, וצ"ב מדוע מנענעים שם ולמה הם מכוונים.

ב. ובגמ' (סוכה לז' - לח.) שמענו גי' טעמים בצורת נענועי הלולב, א] שיטת רבי יוחנן "מוליך ומביא - למי שהארבע רוחות שלו, מעלה ומוריד - למי שהשמים והארץ שלו". ב] במערבא מתנו הכי, אמר רבי חמא בר עוקבא אמר רבי יוסי ברבי חנינא, "מוליך ומביא - כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד - כדי לעצור טללים רעים". ג] "רב אחא בר יעקב ממטי ליה ומייתי ליה, אמר - דין גירא בעיניה דסטנא. ולאן מלתא היא, משום דאתי לאיגרווי ביה".

ובתוס' (שם ד"ה כדי לעצור) הביאו בשם הירושלמי שצריך לנענע ג"פ, וכתב השפת אמת וז"ל "י"ל הטעם, לרמוז על ג' הטעמים שבגמ', למי שהרוחות שלו, ולעצור רוחות רעות, ולהיות לגירא בעיני דשיטנא, דאע"ג דאמרי' בגמ' דלאו מילתא היא היינו שאין נכון לומר כן כדפי' רש"י, אבל הענין הוא אמת".

ובתוס' (שם ד"ה בהודו) ביארו שהמקור לנענועים בהודו לה' והושיעא נא, "וטעמא דבית הלל אע"פ שאין אנא ה' הושיעה נא תחלת הפרק ולא סוף הפרק - מנענעים, משום דכתיב (דה"א טז) אז ירננו עצי היער מפני ה' כי בא לשפוט את הארץ, וכתוב בתריה הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, וכתוב נמי בתריה ואמרו הושיענו אלהי ישענו, והיינו ירננו שמנענעים את הלולב ומשבחין בהודו ובאנא ה' הושיעה נא". והרא"ש (פ"ג סי' כו) מוסיף בה "ואיתא במדרש, לפי שבר"ה באין לדין ישראל ואומות העולם, ואין יודעין מי יצא זכאי ומי יצא חייב, נתן הקב"ה מצוה זו לישראל שיהו שמחים בלולביהם כאדם היוצא מלפני השופט זכאי - שהוא שמת, והיינו דכתיב ירננו עצי היער, כלומר ירננו בעצי היער כאשר יצאו מלפני ה' זכאין כשבאין לשפוט את הארץ, ובמה ירננו בהודו ובהושיעה נא"¹.

ג. והנה מעיון במקומות ששם אנו מתעוררים לנענע, יש מקום לומר שג' הכוונות הם ג' המקומות שבהם מנענעים, באופן שלא פליגי אלא כל אחד מתקיים במקום אחר, ולכן גם מנענעים בג' מקומות.

הנענוע בהודו הראשון, הוא להודיע למי מודים ומהללים, לפני מי שמחים ומרננים בעצים שבידינו, לכן מרמזים על ד' רוחות השמים ולמעלה ולמטה, להורות על יחידו של עולם שלפניו אנו שמחים ומודים ומהללים. [בפרט למנהג אשכנז שבכל אמירת הודו לה' מנענעים, א"כ יש מקום לומר שמנענעים כאן ד' פעמים באמירת הודו כנגד ד' רוחות].

הנענוע באנא ה' הושיעה נא, הוא מורה על שהקב"ה מושיענו ועוצר רוחות רעות וטללים רעים, והוא בא בלשון תפילה ובקשה - וגם הנענוע הוא כדי שעל ידם יעצור ה' הרוחות הרעות והטללים הרעים.

הנענוע בהודו לה' בתרא הוא להודות לה' שדין נצח, וזה מתאים עם הנאמר שם 'א-לי אתה ואודך אלקי ארוממך'. היינו שאנו מודים על מה שהוא אלקינו ביחוד, היינו שעם ישראל מנצח את אויביו, וכעין הנאמר בשירת אז ישיר (שמות טו, ב) 'זה א-לי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו'.

לפי"ז אכן הנענועים שבהודו הם של הודאה ושמחה, אולם של הושענא הם נענועים של תחינה ובקשה.

¹ אפשר שהתוס' חולקים על רש"י בענין גירא בעינא שטן, שלשיטת הרא"ש והתוס' הגירא הוא מה שיצאו מנצחים בדין, ולא משום שאינו יכול לנתק מעלינו המצוות. או שהיינו הך, שהגירא הוא מה שנצחו בדין ועל זה גופא היה הדין על שמנתקם מעול מצוות, ובזה דידן נצח, ויל"ע.

חלק ב'

ד. עתה מוטל עלינו להבין את המזמור בכללותו, והיכן נכללים בו הנענועים האלה. מתוכן המזמור אנו למדים שחלקו הראשון היא הודאה לה' על כי לעולם חסדו, אח"כ מזכירים מיצר וצרה גדולה עד כי דחה דחיתני לנפול וה' עזרני, ומתארים שה' הושיענו, ואחרי ההודאה מבקשים מה' שיושיענו ויצליחנו, ומסיימים בהודאה לה' כי טוב.

אלא שלא נתבאר צרה זו מהי, וכיצד נושענו ועל מה ההודאה. במדרשי חז"ל מצאנו בו כמה וכמה פירושים, שקאי על דוד בעת שנמלך למלך, או שקאי על מלחמת גוג ומגוג, אלא שכל אלה אין להם שייכות לחג הסוכות בפרט, או לענין הילול בכלל, שמה טעם להלל על ענין פרטי של דוד המלך או על דבר שעדיין לא היה בעולם.

אלא שידוע שספר תהלים הנאמר ברוה"ק, יש בו כמה וכמה פירושים ובכל מקום כפי ענינו הרי הוא מתבאר. בכך יובן מה שמצאנו בחז"ל שכמה פסוקים יש בהם שייכות לחג הסוכות, ועפ"ז ננסה להסביר את המזמור כשייך לחג הסוכות ביחוד.

ה. בכלל המזמור מצאנו שחז"ל מבארים פסוק מסוים כשייך לשמיני עצרת. שאמרו **(ילקו"ש**

פינחס רמז תשפב) "אמר רבי אלכסנדר, משל למלך שבאת לו שמחה, כל שבעת ימי המשתה היה בנו של מלך טורח עם האורחים, וכיון שיצאו שבעת ימי המשתה אמר המלך לבנו יודע אני שכל שבעת ימי המשתה היית טורח עם האורחים, עכשיו אני ואתה נשמח יום אחד ואיני מטריח עליך הרבה, אלא טול תרנגול אחד וליטרא אחת של בשר. כך, כל שבעת ימי החג ישראל עסוקים בקרבנותיהן של אומות העולם, דאמר ר' פינחס כל אותן שבעים פרים שהיו ישראל מקריבין בחג כנגד שבעים אומות שלא יצדה העולם מהן, מה טעם תחת אהבתי ישטנוני, ואני תפלה בטוחים אנו בתפלה, וכיון שיצאו שבעת ימי החג אמר הקדוש ברוך הוא לישראל עכשיו אני ואתם נשמח יחד ואיני מטריח עליכם הרבה אלא פר אחד ואיל אחד, וכיון ששמעו ישראל כך התחילו מקלסין להקב"ה ואומרים זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו. אמר ר' אבין, אין אנו יודעין במה לשמוח אם ביום אם בהקב"ה, בא שלמה ופירש נגילה ונשמחה בך, בך בתורתך, בך בישועתך, אמר רבי יצחק בך בעשרים ושתים אותיות שכתבת לנו בתורתך ב' תרי ד' עשרים". **(ועי' שהש"ר א, ג).**

ולבאר הענין יש מקום להקדים דבריו של מו"ח שליט"א, שעיקרם של הימים הנוראים הם כהקדמה לתכלית הוא חג הסוכות, כי לא מצאנו בכל המועדים שיקרא מועד בשם 'חג ה', ועל סוכות נאמר **(ויקרא כג, לט)** אַךְ בַּחֲמִשָּׁה עֶשֶׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאֹת הָאָרֶץ תַּחֲגוּ אֶת חַג ה' שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שִׁבְתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁבְתוֹן. ביאורם של דברים, שחג הסוכות הוא החג שאנו שמחים על עצם בחירת ישראל, על שאנו בסוכת שלומו - הוא אלקינו ואנחנו עמו וצאן מרעיתו. להגיע למצב זה יש צורה מסוימת, בראשונה אנו באים לפניו, זהו ר"ה, שבאים ומזכירים את עצמנו לפניו - זכרון תרועה, שאנו מזכירים את עצמנו על ידי התרועה, בשנית אנו מטהרים את עצמו מכל עוון, בשלישית אנו באים חצרותיו בתהלה, ברביעית אנו

כמסיבים עמו על השולחן. כך גם ביאר הגר"א את הפסוק (שה"ש א,ד) מְשַׁכְּנֵי אֶתְרִיף נְרוּצָה
הַבִּיאֲנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בָּךְ, הביאני המלך חדריו הוא חג הסוכות, שאנו בחדרים
שציוה לבנותם, נגילה ונשמחה בך הוא שמיני עצרת, שאז אנו שמחים בו בלבד. בסגנון נוסף נוכל
להסביר זאת, שבראש השנה באים שערינו, ביום הכפורים מטהרים בחצר, ובסוכות באים חדריו
פנימה, ובשמיני בו אנו עמו בלבד בלא תערובת זר עמנו.

נראה מדברי חז"ל, שמלבד הדין הפרטי שיש בימי הדין, מה שבראש השנה עוברים לפניו כבני
מרון שנאמר היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם (ר"ה טז.), יש גם דין כללי בין ישראל
לאומות, ובעצם הוא מה שאנו מתפללים בימים האלה על חזרת מלכות שמים למקומה, שהאומות
מקטרגים על ישראל ורוצים לכלותינו ובכלל זה למנוע את חזרת מעלת ישראל לתפארתה, אלא
שהקב"ה מצילנו מידם.

נקודה זו הזכירה בכמה מקומות, א] (ויק"ר ל,ב) "א"ר אבין משל לשנים שנכנסו אצל הדיין ולית
אנן ידעין מאן הוא נוצח, אלא מאן דנסב באיין [-רומח] בידיה אנן ידעין דהוא נצוחייה, כך ישראל
ואומות העולם באין ומקטרגים לפני הקדוש ברוך הוא בר"ה, ולית אנן ידעין מאן נצח, אלא במה
שישראל יוצאין מלפני הקדוש ברוך הוא ולולביהן ואתרוגיהן בידן אנו יודעין דישראל אינון
נצוחייה, לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון". (ועיין דרשות אבן
שועיב בדרוש לסוכות, שביאר גם את מה שהביא המדרש שם קרא דנעימות בימינך נצח, שהוא
לשון ניצוח). ב] מדרש תנחומא (אמור פרק יח) "זש"ה אז ירננו כל עצי יער (תהלים צז), במי
הכתוב מדבר, בישראל ובעכו"ם, שהקב"ה דן אותן ביום הכפורים, אלו ואלו נכנסין לפני המלך
לדין ואין אנו יודעין מי היה מנצח, מלה"ד לשני בני אדם שנכנסו לדין לפני המלך ולא היה יודע
אדם מה ביניהם אלא המלך בלבד, דן המלך אותן ולא היו יודעין הבריות מי נוצח לחברו, אמר
המלך כל מי שהוא יוצא ובידו אגין הוו יודעין שהוא נצח, כך ישראל ועכו"ם נכנסין לדין ביום
הכפורים ואין הבריות יודעין מי נצח, אמר הקב"ה טלו לולביכם בידכם שידעו הכל שאתם זכיתם
בדין, לפיכך אמר דוד אז ירננו כל עצי יער לפני ה', אימתי כי בא כי בא לשפוט הארץ ביום
הכפורים, מה ישראל עושין ממתנינים עוד חמשה ימים כדי שידעו הכל שישראל זכו, לפיכך כתיב
ולקחתם לכם ביום הראשון". ג] ברעיא מהימנא (ח"ג ק:) האריכו בסיפור הדין שבימים הנוראים
שבין ישראל לעמים, וסיימו "וכדין אהדר עשו אפטרופוסא דיעקב, ויעקב לא בעא דובשיה
ועוקציה, יעבר נא אדוני לפני עבדו, כדין וישב ביום ההוא עשו לדרכו, אימתי בשעת נעילה, דהא
אתפרש מעמא קדישא, וקודשא בריך הוא שביק לחוביהון, וכפר עליהו. כיון דההוא מקטרגא
אזל בההוא דורונא, ואתפרש מנייהו, בעי קודשא בריך הוא למחדי בבנוי, מה כתיב, ויעקב נסע
סכתה ויבן לו בית וגו', על כן קרא שם המקום סכות, כיון דיתבו בסכות, הא אשתזיבו מן
מקטרגא, וקודשא בריך הוא חדי בבנוי, זכאה חולקיהון בהאי עלמא ובעלמא דאתי". למדנו כאן,
שלא רק ארבעת המינים הם לשמחה זו, אלא עצם המציאות של הסוכה נובעת מהשמחה הזו,
היינו הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה, כי היא שמחה על שישראל זכו בדין.

כעין זה למדנו על לעתיד לבוא, (ע"ז ב.ג.) "דרש ר' חנינא בר פפא, ואיתימא ר' שמלאי, לעתיד לבא מביא הקדוש ברוך הוא ס"ת [ומניח] בחיקו, ואומר - למי שעסק בה יבא ויטול שכרו. מיד מתקבצין ובאין עובדי כוכבים בערבוביא, שנאמר כל הגוים נקבצו יחדו [וגו']]. אמר להם הקדוש ברוך הוא, אל תכנסו לפני בערבוביא, אלא תכנס כל אומה ואומה וסופריה", ובהמשך הגמ' כל טענות האומות, מלכות רומי ומלכות פרס שכל אחת טוענת שהם סייעו לישראל, ולבסוף הקב"ה נותן להם מצות סוכה שאם יקיימוה יזכו בשכר, ומקדיר עליהם חמה והם יוצאים ממנה, ומקשה הגמ' הרי גם ישראל מצטער פטור מן הסוכה, ומתרצת הגמ' "נהי דפטור ביעוטי מי מבעט", היינו שהגוים מבעטים במצוה כשאינן להם אפשרות לקיימה. הרי שהמבחן של הגוים הוא עד כמה הם מוכנים לבוא חדריו של הקב"ה ולקיים מצותיו, ומצד מצוה זו מוכח שאין להם לחלקם בשכרם של ישראל.

נקודה זו שיש להם שייכות עם חג הסוכות מתבאר גם במה שמקריבים עליהם ע' פרים, וגם ממה שלעתיד לבוא יצטרכו להעלות לחוג את חג הסוכות בירושלים, ועם שלא יעלו 'לא עליהם יהיה הגשם'. ויבואר בס"ד עוד להלן.

מאחר שדין זה משונה מהדין הפרטי של כל אדם ואדם, הנה על נצחון זה אומרים כלל ישראל הלל בכל יום מימות החג, ובזה אנו בטוחים ושמחים בנצחון, (בשונה מהדין הפרטי שלא ידע איש דינו).

אלא שעדיין בחג הסוכות יש שייכות של הגוים לחג, וזה בא לידי ביטוי במה שמקריבים עליהם ע' פרים, ובמה שלעתיד לבוא יעלו לרגל משום שגם הם יידעו שכל הפרנסה והמים מגיעים לעולם על ידי עבודת ישראל בחג הסוכות. אבל בשמיני עצרת עליו נאמר שרק ישראל עם הקב"ה, ולכן מקריבים פר אחד איל אחד וכו'.

1. עפ"ז נוכל לבאר את הפסוקים שלפני כן. (יט) פתחו לי שערי צדק אבא בם אוֹדָה יְהוָה תכליתם של מועדי תשרי הם על מנת להודות לה', היינו להגיע לחג הסוכות שהוא חג ה'. אולם יש מסלול שאותו צריכים לעבור בכדי להגיע, א' (כ) זֶה הַשָּׁעַר לְהַ' צְדִיקִים יָבֹאוּ בוֹ : הוא ראש השנה, שהוא השער שהצדיקים נחתמים בו לאלתר לחיים, והוא השער של הכניסה שאנו באים לפני ה'. ב' (כא) אוֹדֶךָ פִּי עֲנִיתִנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה : זהו יום הכפורים, שמצותו וּעֲנִיתֶם אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם, אולם זה היה לי לישועה, שהרי עינוי זה מטרתו לכפר על כל החטאים, ובזה זכו כל ישראל לישועה. לכן אמרו (ויק"ר כא,ד) "ישעי ביום הכפורים", היינו ישעי בלבד שהיה רק לי לישועה. ג' (כב) אֶבְרָחָם מֵאֲסוּ הַבּוֹנִים הַיְתֵה לְרֹאשׁ פְּנֵה : זהו חג הסוכות, שאנו בונים בו סוכה, והגוים מאסו אותו כמבואר בריש ע"ז, ומרמז גם על ישראל שהם ראש פינה, כי בחג הסוכות יש גם לגוים שייכות כמבואר בהפטרה שלעתיד גם הם יעלו לרגל בחג הסוכות, ויבואר עוד בס"ד. ד' (כג) מֵאֵת ה' הַיְתֵה זֹאת הִיא נְפֻלַּת בְּעֵינֵינוּ : קאי על הושענא רבא, שהוא יום נפלא ומכוסה, שלמרות שהיו כבר ימי הדין, מכל מקום יש מקום להנצל ולזכות בו לחיים. וגם זה יבואר עוד בס"ד להלן. ה' (כד) זֶה

היום עֲשֶׂה ה' נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בּוֹ: בשמחת תורה, בגמר כל הדינים, הוא היום שרק נגילה ונשמחה בו.

אם כנים הדברים, נוכל להסביר שהצרה שעליה מדברים במזמור זה, הם ימי הדין, שבהם הגוים מסבבים את ישראל לקטרג עליהם, אלא שהקב"ה מצילנו מידם, וכך ביאורם של כתובים: מן המיצר קראתי י-ה, היינו בימי הדין צעקתי אל ה' להצילני, וה' לי לכן לא אירא, והדין היה בגי' פעמים שלכך נזכר ג"פ שהגוים סבבוני, המה ר"ה יוהכ"פ והושענא רבא, ובחג הסוכות שבו נידונים על המים סבבוני כדבורים, אלא שהקב"ה הצילנו, ובא לספר אימתי היה המיצר וההצלה, ועל זה מודיע שזה היה בימים הנוראים שבאים בשער לפני ה' וביום הכפורים שהוא יום הישועה ועל ידי זה מגיעים לשמחת תורה שהוא היום שנגילה ונשמחה בו.

בר"ה נזכר רק 'סבוני', כי עדיין אין נחתם הדין, אולם ביום הכפורים 'סבוני גם סבבוני', ולא נח הקטרוג עד ששולחים שעיר לעזאזל דורון לשטן, ובשם ה' כי אמילם. בחג הסוכות 'סבוני כדבורים', היינו שלמרות שישראל נצחו בדין עדיין האומות רוצים למצוץ ולקבל מהשפע שבא על ישראל, אבל 'דועכו כאש קוצים' היינו מה שמקריבים את הפרים בסדר פוחת והולך, ללמד שהם בגדר פוחתים והולכים, וזהו דוגמת אש קוצים, שגם אם בתחילה האש בוערת בהם, מכל מקום אין כאן מקום לאש לשרוף באמת, ולכן האש דועכת מהרה, ובזה גם עזרת ה' כי אמילם.

ז. אלא שעדיין אנו צריכים להסביר ענין ימי הדין של חג הסוכות, ויום הושענא רבא, מה טיבם. שלכאורה לאחר שנחתם הדין ביום הכפורים אין כבר מה לדון יותר. כמו"כ נתבאר ששמחת החג נובעת ממה שיצאו זכאים בדין, ואם יש עדיין דין נוסף שמחה זו מה היא עושה.

שעל הפסוק (כז) א-ל ה' וַיֵּאָר לָנוּ אֲסָרוּ חַג בְּעִבְתֵּימָּה עַד קָרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: אמרו (סוכה מה.) על מה שנתנו ערבות ארוכות על המזבח ביום חיבוט ערבה, "אמר רבי אבהו מאי קראה שנאמר אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח. אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר, כל הנוטל לולב באגודו והדס בעבותו מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, שנאמר אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח". הרי שפסוק זה איירי בחג הסוכות, או שאוסרים את המזבח ומסבבים אותו בערבות שהם העבותים, או שאיירי על ד' מינים שאוגדים אותם ונחשב כהקריבו על המזבח.

והנה ידוע השמחה הגדולה והמופלגת של בית השואבה (סוכה נא. ואילך), והסמיכו לה (סוכה מח:): את הפסוק (ישעיה יב,ג) וּשְׂאֲבָתָם מִים בְּשִׁשׁוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה, וביארו בגמ' (ר"ה טז.) "ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג, אמר הקדוש ברוך הוא, נסכו לפני מים בחג, כדי שיתברכו לכם גשמי שנה". מסברא שטחית תמוה לשמחה זו מהי עושה, הלא ימי דין הם על המים. המים שהם עיקר חיות האדם. אם כן מהי השמחה הגדולה על שאיבתם וניסוחם. אלא מבואר הכא שכדי לזכות בדין על המים - זהו על ידי השמחה הגדולה הלזו, על ידי 'ושמחת בחגך' האמור בחג הסוכות יותר מכל החגים, ועל ידי 'ושמחתם לפני ה' שבעת ימים' בארבעת המינים, על ידי זה

דייקא יזכו למים, כי שאיבת המים ממעיני הישועה הם בששון. שכמו שבר"ה זכותם של ישראל היא במה שאמרו לפני מלכויות וזכרונות ושופרות ותקיעה עליהם, כך ניסוך המים וקיום ושמחת בחגך עליהם זהו הזכות שבזה באים ישראל וזוכים בדין.

עפ"י המובא עד הנה, נוכל לומר שדייקא השמחה הגדולה על שיצאו זכאים בדין היא הנותנת שיזכו בדין על המים, כי עיקר הפרנסה והמים נובעים ונוזלים ממה שהקב"ה הוא מלך העולם ומנהיגו בכל רגע, ובמה ששמחים לפניו ואומרים הנה אלקינו זה, זה גורם שיושיענו, ולכן נגילה ונשמחה בישועתו.

וידוע המובא בספה"ק, אמרם שחג הסוכות נועד לתשובה מאהבה שזדונות נעשים זכויות, נמצא שמאחר שיש כאן שמחה גדולה שהיא תשובה מאהבה ניתן עדיין לשנות החיתום השני, כי עדיין אולי נעשו לזכויות ואדם חדש לפנינו, לכן ניתן מקום לשנות דין יום הכפורים בהושענא רבא. אולם כל זה רק לזכות ולא לחובה, ובזמן המקדש היו ממילא זוכים לכך על ידי העליה לרגל, אולם עתה בדורות שאין ביהמ"ק קיים הודיעו לנו חכמי חרשים שיש עדיין מקום לדין נוסף לזכות בו. הושענא רבא הוא חיתום הדין של כל החג, ולכן הוא מיוחס לעצמו למרות שכל החג ישנו דין זה על המים, שלכאורה הם ז' ימי דין על המים, שהרי בכל יום היה חג לעצמו במידה מה, אלא ששעת החיתום שאני.

[כמו"כ, יש מקום לומר שהדין של הושענא רבא נוגע לשמחת תורה, שמאחר שבאים עוד יותר לפני המלך, הנה בכל עליה בדרגה בודקים אם ראויים להתקרב אל המלך גם לדרגה זו].

וידוע בשם הגר"א שבמוסף של שמיני עצרת הם גמר ימי הדין, כי אז הגיעו לפסגת המטרה של הימים האלה.

ח. עפ"י למדנו דבר גדול, שדייקא על ידי השמחה הגדולה והשמחה שבשעת ההלל, זה הזכות שלבסוף דידן נצח.

וזהו תוכן המזמור שבו מנענעים. בראשונה מודים לה' כי טוב כי לעולם חסדו, וכמ"ש **(תהלים פט, ג)** **כִּי אֶמְרָתִי עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה**, היינו שבעת שברא את העולם היה זה רק מצד חסדו הגמור, שהרי לא היה דבר בעולם שעבורו יחוייב בריאתו וסידורו בחכמה ובתבונה וכו', **(וכפירוש המלבי"ם שם)**, לכן בעת שאומרים 'כי לעולם חסדו' אנו מנענעים בשמחה רבה על שה' שהוא בשמים ובארץ ובד' רוחות הוא אלקינו ולעולם חסדו, אלא שיש עומק ועומק בידיעת חסדו, שהדרגה הראשונה היא הודו לה' כי טוב, שזה כל העולם שייך בו, ויש דרגה של יאמר נא ישראל, ויש דרגה של בית אהרן המשרתים בבית ה' והם מבאי ביתו ורואים חסדו יותר **(בפרט שלא היתה פרנסתם טבעית, שהרי לא היה להם נחלה)**, ועל כולם יאמרו יראי ה', הם הסוכים ברוה"ק

ומשיגים סוד האלקים וחכמת התורה - הם יודו על חסדו הגדול, (וגם מצד פרנסתם הנה לא היה להם גם תרו"מ, והם ניזונים רק מחסדו הגדול).

עתה מתחיל לספר על חסדו הגדול שעשה עם ישראל, שהיה עת מיצר וקראתי לה' להצילני, והיה זה מצד ימי הדין הנוראים, ובימים ההם הצילני ה' והושיעני מכל צרה. ומבאר באיזה ימים הם, שהם ד' המועדים שבחודש זה.

מאחר שעדיין לא שלמו ימי הדין וחיתומם, על כן מבקשים אנא ה' הושיעה נא, שפירושו שיחתום הדין לטובה, ואז מנענעים דרך תחינה ובקשה לעצור רוחות רעות וטללים רעים.

אחרי כן מתחיל להלל על ענין הושענא רבא ביחוד, ואומר שברוך הבא בשם ה' היינו השמחה הגדולה שהיתה במקדש, שעל ידיה ברכונכם מבית ה', ומאחר שה' גילה לנו מה שנפלאת בעינינו שעל ידי אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח נזכה בדין בלא פתחון פה של מקטרגים, הנה מבואר בכל מערכת זו שה' הוא קלי ולכן נודה לו, וכאן מסיים הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, שהוא הודו על דרגה גבוהה ביותר על שלעולם חסדו על יראיו להציל את ישראל מכל צרתם, ושדידן נצח, ובכ"ז יש בזה גם טובה וברכה לגוים כי זוכים למים על ידי מעשיהם ומעלתם של ישראל.

ובספר הגימטריאות לר"י החסיד: "ערבי נחל" (ויקרא כג, מ), כמיניין והשטן, - לכך, כי הוה ממטי ללולב, הוה אמר גירא בעיני שטנא". גם ביום הושענא רבא היו מקיפים את המזבח בעבותים של ערבות, שכל זה מורה שבשעת חיתום דין אנו מורים על כך שלמעשה דידן נצח, וזהו הגירא בעינינו.

מעתה נוכל להבין פשר השמחה והכונה בשעת הנענועים, - להלכה (ולא למעשה). לא שהנאמר עד כאן ברור לי כאמתה של תורה, אלא שבהעדר הבנה בשייכות שבין המזמור בתהלים שמנענעים בו לנענועים עצמם, אולי על ידי ביאור זה יש שייכות קרובה יותר לענין. אחלה פני הלומד שבאם באמתחתו ביאור אמיתי יותר וקרוב יותר לבל ימנע טובו.

חלק ג'

ט. והנה חז"ל במדרש (ויק"ר ל, ה) העמידו את הפרק לענין מלחמת גוג ומגוג ולעתיד לבוא, "כל גוים סבבוני לימות גוג ומגוג, אלי אתה ואודך אלהי ארוממך לעתיד לבא". עוד אמרו (ילקו"ש תהלים רמז תתעה) "כל גוים סבבוני וגו' סבוני גם סבבוני, ג"פ כנגד ג' פעמים שעתיד גוג ומגוג לעלות על ירושלים, כדרך שעלה סנחריב ונ"נ, והוא מביא אנשי יהודה עמו והם מתפללים אמצה לי יושבי ירושלים, וכן הוא אומר וגם יהודה תלחם בירושלים".

נראה שלא רק שאין הדברים סותרים את האמור לגבי ג' ימי הדין וכו', אלא אדרבה, מדברי חז"ל עולה שדוגמת מערכת מועדים זו כך יהיה גם לעתיד לבוא. ר"ה הוא יום תקיעת שופר, זהו ענין קיבוץ הגלויות, שיתקע בשופר גדול לחירותנו. יום הכפורים הוא כדוגמת העבדים היוצאים ביוכל, שעד יום זה אוכלים שותים ושמחים, ובו ביום מתכפר להם כל החטאים ויוצאים לביתם ברכוש גדול, הוא הפסוק הנ"ל בזכריה (יד, יד) וגם יהודה תלחם בירושלם ואסף חיל כל הגוים סביב זֶהב וְכֶסֶף וּבָגָדִים לְרֵב מְאֹד, היינו שיאספו עם ישראל לשלל את חיל הגוים, ומבואר בזה"ק שביום הכפורים זוכה יעקב לברכות אביו שיתקיימו בידו. אחרי כן תבוא השמחה הגדולה של הגאולה, ואז יבואו גוג וכל המונו וכו' וזה יהיה בחג הסוכות כפי קבלת חכמי אמת, וביום הושענא רבא יפלו הוא וחילו הגדול, וביום שמחת תורה תהיה השמחה הגדולה שנגילה ונשמחה בו.

הדברים ארוכים יותר ממה שנכתב כאן, אלא שאין כאן מקומם.

י. על דרך הרמז, אולי יש מקום לומר שג' ההבנות שבנענועים, המה נובעים מהמינים עצמם. שהובא למעלה שהערבות הם לרמז על שדידן נצח, ועליהם מרמזים שגירא בעינא שטן, לכן גם ערבות הם שנים, יען שהם כנגד ב' עינים, כמו כן הם באים לרמז שדיבורו של השטן לא התקבל, ולכן העלים דומים לפה. עפ"י יש מקום לומר שהלולב מורה על שהוא יחידו של עולם, ששמים וארץ וצדדיהם כולם כפותים לשדרה אחת, ולכן הוא גבוה במינו מכולם כי בו מנענעים, שהוא המורה על העיקר שבנענועים. ההדסים באים לעצור רוחות רעות וטללים רעים, לכן המה משולשים, כי ג' רוחות השמים הם יש בהם רוחות רעות, מלבד רוח צפונית שהיא מעולה שברוחות והיא מבסמת את העולם. כמו"כ שמא צורת העלים מרמזת על הטיפות של הטל והגשם.

אבל האתרוג מסמל את האדם, [וכן את חטא עץ הדעת], כי מבין כל הצמחים הללו עיקר נצרך לאדם 'פרי השדה', ולכן בשעת הנענועים הוא מופרד מכולם. שהוא מיוחד במינו וענינו מכל אלה. ובפסוק נזכר אז ירננו 'עצי היער' ולא פרי היער, ולכן בעצים לבדם ישנם הנענועים.

ולדברינו למעלה, יש מקום לרמז נוסף, שהם מסמלות את ד' המועדים של חודש תשרי. שר"ה עיקרו על מנת שתמליכוני עליכם, כנגד שהוא יחידו של עולם, והוא הלולב כנ"ל. יום הכפורים עיקרו ועניתם את נפשותיכם, כנגד האדם שהוא האתרוג, ובזה מכפרים על העונות הנובעים מחטא עץ הדעת שגרם ערבוב רע בטוב, ולכן גם האתרוג צריך להיות בלא מראה משונה, טהור ונקי מחטא. ההדסים הם כנגד עצם חג הסוכות, שבאים לבקש על המים. והערבה כנגד הושענא רבא שאז גמר הדינים ודידן נצח, ולכן מסבבים את המזבח בערבות. אולם יום שמחת תורה אין לו ביטוי במצוה מעשית, וכל ענינו הוא דברים שבלב, והוא בא אחרי כל הענינים האלה, ולכן אין מה לרמז כנגדו כלל.

יעזרנו ה' לשוש ולשמוח את שבעת הימים לפני ה' – והשב כהנים לעבודתם

ולזיים לשירם ולזמרם, והשב ישראל לנויהם.